

tackles empirisk og konceptuelt. Læsere med romantiske forestillinger om kunsthåndværk i Andes vil blive udfordret, for det er en barsk, konkurrencepræget verden, Antrosio og Colloredo-Mansfeld beskriver. Det er også en verden, hvor traditioner i høj grad er opfundne, hvor aktører opererer ud fra økonomiske kalkuler, og hvor moderniteten – og drømmen om denne – driver værket. I disse beskrivelser er vi langt fra andinske essentialiseringer. Men hvor bogen behændigt undgår at fange sine *artesanos* i lukkede livsverdener, kan det diskuteres, om den går for vidt i sine fortløbende paralleller mellem nordamerikanske og andinske kunsthåndværkere. Forfatterne skal dog komplimenteres for at insistere på, at analysen har en udsigelseskraft, der rækker ud over den snævre empiriske felt.

Endelig er dette en fortælling om, hvordan etnografi kan bedrives under de nuværende omstændigheder i det nordamerikanske universitetsmiljø – og således ikke langt fra, hvad der i stigende grad også ligner, en dansk kontekst. Det lange, ensomme etnografiske feltarbejde er ikke en mulighed i en verden, hvor både familiære og fakultære forpligtelser kalder. Denne bog giver et godt bud på, hvordan alternative strategier kan udtænkes i forhold til at designe projekter, som kører over længere tid, som er kollaborative, og som gør brug af lokale samarbejdspartnere. Også af den grund er den relevant læsning for feltarbejdere, som stræber efter at balancere familie- og arbejdsliv, som det hedder til de årlige MUS-samtaler.

De senere år har vi set en opblomstring af samskrevne monografier, og *Fast, Easy, and In Cash* indskrives sig i denne bevægelse. I lighed med Colloredo-Mansfelds tidligere udgivelser er dette en uhyre velskrevet bog. Prosaen er præcis, overblikket stort og indsigterne dybe. Selv om kompleksiteten i materialet og det konceptuelle apparat er omfattende, bliver det serveret på en let tilgængelig måde. Den bør være pensum for andinister, men vil også være interessant for studerende og mere erfarne antropologer, som arbejder med økonomiers forbundethed, globaliseringens lokale udtryk og sociale forandringsprocesser uden for den snævre regionale kontekst.

Mattias Borg Rasmussen

Adjunkt

Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi

Københavns Universitet

MARIEKE VAN HOUTE: Return Migration to Afghanistan. Moving Back or Moving Forward? Cham: Palgrave Macmillan 2016. 237 sider. ISBN 978 33 1940 774 6. Pris: 716,75 kr. (hb).

Den såkaldte flygtningekrise har de senere år været på den politiske agenda i en række europæiske lande, herunder Danmark. I stigende erkendelse af, at politik,

politi og grænsehegn er relativt nyttesløse i forhold til at bremse flygtninge fra Afrika, Mellemøsten og Centralasien, er statslige programmer for hjemsendelse (et mere mundret ord for deportation) blevet intensiveret. Afghanistan har i årevis været storleverandør af unge mænd, mange mindreårige, men også kvinder og familier, på flugt til Europa. Den Europæiske Union havde i 2016 som målsætning at hjemsende 80.000 afghanske asylansøgere. Samme år deporterede nabolandet Iran mere end 300.000 afghanere. Tal fra Pakistan ligger i samme størrelsesorden. I 2017 fik flere end 80 procent af de afghanske asylansøgere herhjemme „negativ“ og står derefter til hjemsendelse. Det sker på basis af bilaterale aftaler, der groft sagt handler om, at Danmark fortsat yder bistand til udvikling og genopbygning, mod at Afghanistan accepterer hjemsendelser. Men hvad betyder det for den enkelte at blive deporteret? Hvad betyder det for genopbygningen af Afghanistan? Og skaber returnmigration overhovedet udvikling og stabilitet? Det er sådanne centrale spørgsmål, Marieke van Houte tager fat på i bogen *Return Migration to Afghanistan. Moving Back or Moving Forward?*

Studiet bygger på 35 livshistorieinterviews foretaget i 2012 med afghanske returnmigranter bosat i hovedstaden Kabul. De har alle tidligere opholdt sig en årrække uden for Afghanistan (typisk 5-20 år) og boet i Holland, Storbritannien, Tyskland eller Skandinavien. Størstedelen (31 stk.) af fortællerne er mænd. De 20 af dem er frivilligt returneret, mens resten har været i forskellige hjemsendelsesprogrammer og er blevet deporteret.

De første kapitler præsenterer studiet og placerer det i litteraturen samt opridser udviklinger i Afghanistans nyere krigshærgede historie og deraf følgende flygtningestrømme. Van Houte redegør for fremkomsten af den såkaldte migrations-, udviklings- og fredsofbygningsnexus (*migration-development-peacebuilding nexus*), der begrundes og legitimeres den aktuelle kobling mellem hjemsendelser, genopbygning og udviklingspolitik. Fremkomsten af denne nexus dateres til slutningen af den kolde krig, men har fået yderligere næring ved vestlige staters sikkerhedsgørelse efter den 11. september 2001, den økonomiske krise i 2007-2008 og som akut løsning på „migrationens lange sommer“ i 2015. Disse begivenheder betyder, at en række europæiske stater i dag bruger en anseelig del af deres udviklings- og genopbygningsmidler på AVR (*Assisted Voluntary Return*) og AVRR-programmer (*Assisted Voluntary Return and Reintegration*).

Van Houte er dog ikke kun interesseret i den politiske udvikling og migrationsregimer i Europa, men også i migranternes egne oplevelser af at vende tilbage til Afghanistan. Kapitel 3 diskuterer følgelig deres muligheder og motiver for returnmigration. Her fremhæves betydningen af en opholdsstatus i Europa: De, der er vendt frivilligt tilbage, har muligheden for at forlade Kabul, hvis lokummet brænder.

Pointen udbygges i kapitel 4, der, inspireret af sociologen Mark Granovetter, diskuterer returnmigranternes former for „mangearterede forankringer“ (*multiple embeddedness*), dvs. deltagelse i og tilhørsforhold til institutionelle, økonomiske, sociale og kulturelle aspekter af deres nye liv i Kabul. Igen bliver informanternes livs- og flugthistorier vigtige: De informanter, der var del af Afghanistanens politiske, økonomiske eller intellektuelle elite, før de flygtede, har alle årene haft flere ressourcer at trække på; de klarer sig også markant bedre end mere jævne folk (*modest folk*), der ikke nødvendigvis havde netværk og forbindelser, men blot flygtede for at redde livet for sig og sine. Det klasseperspektiv, der anlægges med kategorierne „elite“ og „jævne folk“, bliver dermed en forklaring på returnmigranternes ulige succes. Dette er givet korrekt, men hvilken rolle spiller andre faktorer som fx etnicitet? Det kunne være interessant at høre noget om, hvordan etnisk baserede netværk af pashtunere, tadjikker, hazaraer osv. udgør en ressource for returnerede migranter i Kabul. Dette aspekt er desværre udeladt.

Kapitel 5 inddrager betydningen af ægteskab, seksualitet og køn. Oprindeligt var disse temaer ikke del af projektets forskningsdesign, men det viste sig hurtigt, at van Houtes informanter igen og igen vendte tilbage til dem i bestræbelserne på at fortælle om og forklare deres aktuelle situation (s. 121). De giver blandt andet eksempler på, hvordan erfaringer med kærester fra Europa ikke kan overføres til Kabul. Flere returnmigranter er ufrivilligt blevet centrum for større familiekontroverser, fordi de ikke har respekteret eller forstået lokale normer for relationer mellem ugifte kvinder og mænd.

Materialet påpeger, hvordan migranter, der er tvunget tilbage, ofte hurtigt indgår et lokalt ægteskab: dels for at lægge afstand til deres liv og tid i Europa og dels for strategisk at etablere nye lokale netværk og familieforbindelser. Som informanten Hamid rammende proklamerer: „Du kan ikke leve uden kvinder“ (s. 131). Modsat har de, der har legal status i Europa (og følgelig mulighed for at rejse frem og tilbage), nogle gange ægtefæller både i Europa og i Afghanistan. Den transnationale familie og mobile livsform udbygges med ægteskaber både her og der.

Kapitel 6 diskuterer, hvorvidt returnmigranter vitterligt er forandringsagenter (*agents of change*), og hvilke former for forandring de medvirker til at skabe lokalt. Van Houte diskuterer, hvordan returnmigranter relaterer sig til hverdagen i Kabul i forhold til personlig sikkerhed, institutionelle aspekter, psykologiske faktorer og udsigter for fremtiden. Generelt oplever migranterne, at deres personlige sikkerhed er truet. De har ikke netværk; deres status af at være tidligere migrant gør dem sårbare for stigmatisering og udnyttelse; de konfronteres med et korrupt bureaukrati; de mangler arbejde og oplever, hvordan byens lokalbefolkning tilsyneladende er blevet mere aggressiv og voldelig efter årtier med krig og ufred. Det er barsk kost for alle.

Samlet konkluderer van Houte, at returnmigranternes udviklingspotentiale er stærkt overvurderet, og at der er markant forskel på frivillige returnmigranter (med rød-bedefarvede pas og mulighed for transnational mobilitet), der kommer med ideer, optimisme og ressourcer, og så de deporterede, der på alle måder er udsatte i Kabul og har dystre udsigter for fremtiden. Faktisk er det kun få af studiets respondenter, der lever op til europæiske politikernes skåltaler om sammenhængen mellem returnmigration, genopbygning og udvikling.

Allerede i bogens indledning (s. 26) erklærer van Houte, at hendes studie – og migrationsforskning generelt – bør informere og kvalificere politik og politikere. Hun ender da også med at konkludere, at man i stedet for at se på migration som et redskab i udviklingen af Afghanistan bør se migration som et integreret aspekt af udvikling og konfliktsituationer generelt: „Hvis migration skal bidrage til udvikling og sikkerhed, bør den faciliteres hellere end inddæmmes“ (s. 187; min oversættelse, MR). Visionært – men næppe realistisk i det aktuelle politiske klima.

Marieke van Houte kan sit stof: Bogen er informativ og vil være til glæde og gavn for alle, der arbejder med flygtninge, returnmigration, udviklingsstudier og Afghanistan. Bogen er imidlertid alene baseret på interviews, og man savner noget etnografi om livet i Kabul. Jeg ved dog fra et konferencemøde med forfatteren i efteråret 2017, at hun, mens hun lavede interviews til denne bog, også arbejdede med at udvikle Forum Theatre som eksperimentel etnografisk metode til at få unge afghanere i Kabul til at udforske og gennemspille scener baseret på deres liv, verden og håb for fremtiden. Den bog glæder jeg mig også til at læse.

Mikkel Rytter

Lektor

Afdeling for Antropologi

Aarhus Universitet

LAURA GILLIAM & EVA GULLØV (med bidrag från Karen Fog Olwig och Dil Bach): Children of the Welfare State. Civilising Practices in School, Childcare and Families. London: Pluto Press 2017. 304 sidor. ISBN 978 0 7453 3604 6. Pris: 210,92 kr. (pb).

Enligt sociologen Norbert Elias finns det ingen punkt där människan är ociviliserad eller där hon börjar bli civiliserad. Samtidigt så engagerar sig flertalet samhällen i att återkommande socialisera in nya generationer av medborgare i samhällsgemenskapen. Utifrån ansatsen att utforska den danska välfärdsstatens civiliseringsprojekt i olika barnrelaterade verksamheter ger boken *Children of the Welfare State* exempel på hur detta kan ta sig uttryck.